

Pohled právníka na překlady práva Evropské unie a vůbec na její jazykový rozměr

Filip Křepelka
Masarykova univerzita, Brno
filip.krepelka@law.muni.cz

Představení

- Doc. JUDr. Filip Křepelka, Ph.D.
- Masarykova univerzita, Právnická fakulta, katedra mezinárodního a evropského práva (od roku 1997)
- Výuka: právo Evropské unie, práva světové hospodářské integrace a zdravotnického práva.
- Výzkum: jazykový režim EU, federalismus a EU, obchod službami, integrace zdravotnictví v EU, právo zdravotnického výzkumu, dříve právo státních podpor, nyní konzulární ochrana
- Bývalá vedlejší zaměstnání:
 - asistent soudce Ústavního soudu (1998-2003)
 - specialista na Nejvyšším správním soudu (2004-2008)

Povaha práva Evropské unie – základní připomenutí

- Právo EU (resp. donedávna ES/EU) je nadnárodní právní řád, odlišný od vnitrostátních právních řádů stejně jako od mezinárodního právního řádu.
- Právo EU je silnější než mezinárodní právo, avšak slabší než federální vnitrostátní právo.
- Přímý účinek (rozsudek 26-62 van Gend en Loos) – obecně přijat členskými státy.
- Přednost (rozsudek 6-64 Costa/ENEL) se rovněž obecně přijímání, nikoli však úplně a vždy.
- Zde se ale střetává představa soudnictví EU (rozsudek 11-70 Internationale Handelsgesellschaft) s představou soudnictví členských států.

Pohled na právo EU skrze vnitrostátní právo členských států

- Právo EU postupně vstupuje do všech odvětví vnitrostátního práva, nejvýraznější je však ve správním právu.
- Právo EU tak má stovky zajímavých témat (seminární práce, diplomové práce).
- Právo EU uplatňují úřady, soudy a zohledňují soukromé osoby a instituce jenom výjimečně.
- Právo EU je „vzácné a rozmanité koření“.
- „Vařit se vzácným a rozmanitým kořením“ se učíme dlouhodobě, nemáme totiž příležitosti.

Pohled přes znalosti jazyků

- Čeština - mateřský jazyk – přesto více a více cítím určité dílčí nedostatky
- Angličtina – publikace, soustavná výuka
- Němčina – studium v Německu, publikace
- Ruština – řada let studia, neužíváno
- Polština – spontánní pasivní osvojení
- Francouzština – určité studium, četba
- Italština, španělština – bez studia
- Nikdy neřeknu, že žádný cizí jazyk ovládám dokonale.
- Nikdy jsem se nesvedl pustit do skutečně cizího jazyka.
- V roce 2004 jsem měl možnost asistovat zde při výběru překladatelů pro překladatelskou službu.

Uvědomění si míry znalostí cizích jazyků obyvatelstvem a odborníky

- My zde bychom si měli uvědomovat obecnou situaci.
- Poměrně malé znalosti odborné, natož širší veřejnosti.
- Starší generace neměla možnost osvojit si jazyky a do značné míry je vůbec neovládá.
- Výuka na základních a středních školách není účinná.
- Většina studentů na vysokých školách – nejen na technikách - jazykové vzdělávání „přetrpí“, zvláště muži.
- Nárůst počtu studentů vedl na řadě škol včetně PrF MU k upuštění od dvou povinných jazyků.
- Tendence „English only“ mezi žáky, studenty, má politickou a žurnalistickou podporu.

Nešťastná angličtina jako obecný komunikační jazyk v oboru právo

- Angloamerické právo je v zemích práva západního civilizačního okruhu nejvíce odlišné svými koncepty a způsobem svého uplatňování.
- Anglická slova jsou běžně vícevýznamová, nepřekrývají se jednoznačně s českými slovníkovými ekvivalenty.
- Odborné psaní v angličtině trvale doprovází pochyby, jaké slovo je vhodné.
- Příklad: zákon = law / act / statute?
- Německá právní terminologie je daleko jednoznačnější, česká právní terminologie je podle její rakouské verze modelována. Příklad: zákon = s Gesetz.

Odborná literatura

- Křepelka F., Mnohojazyčnost Evropské unie a její důsledky pro českou právní praxi, Masarykova univerzita, Brno, 2007.
- Tomášek M., Překlad v právní praxi, 1. a 2. vydání, Linde, Praha, ...
- Hojná zahraniční literatura, zejména německá a ze zemí, které jsou vícejazyčné či mají menšiny (Španělsko).

Úzký vztah jazyka a práva

- Právo se vyjadřuje mluveným a psaným slovem přirozeného jazyka.
- Lidé jej zachycují při jeho vytváření (zákonodárce) a při jeho soudním stejně jako úředním uplatnění včetně zásahů na místě.
- Vyjadřování zcela mimojazykové je v právu zcela nepředstavitelné.
- Mimojazykové prostředky pro vyjadřování právní regulace nicméně existují: číslice, shodné jednotky, symboly, značky, kódy.

Souběžnost řady jazyků

- Jakékoli kontakty mezi lidmi různých (jazykově vymezených) národů si žádá překonávání jazykové bariéry.
- Překonávat jazykovou bariéru umožňuje:
 - Znalost více jazyků (má své meze)
 - Překládání a tlumočení (je nákladné)
 - Používání mimojazykových prostředků: číslic, shodných jednotek, symbolů, značek, kódů v míře větší než prostoru s jedním jazykem.
 - Situaci usnadňuje také stejné písmo.

Autenticita a originalita různých znění právních textů

V právu se musí vyjasnit otázka postavení jednotlivých jazykových znění textů – autenticita neboli jejich rozhodnost

Autenticita není totéž, co originalita neboli původnost z hlediska překládání.

Více- či mnohojazyčné zachycení právní úpravy nebo uplatnění práva se zakládá obvykle na jednom původním znění, ze kterého se překladem vytvářejí další znění.

Z politických a psychologických důvodů se nicméně staví znění na roveň či jinak upravuje jejich postavení.

Náboženské texty I – trvání na originále

- Západní svět tradičně odvozuje pravidla chování (ortopraxe) a myšlení (ortodoxie) od posvátných textů (kanonických textů).
- Tóra a korán – duchovní judaismu a islámu odmítají překládání, resp. se k němu stavějí velmi zdrženlivě.
- Překládání se považuje za problematické, neboť zastírá řadu významů zprostředkovaných příslušným posvátným jazykem. Překlad koránu se považuje za jeho výklad.
- Pracuje se proto s originálním hebrejským, resp. arabským zněním. Studium těchto jazyků se považuje za potřebné pro řádné pochopení příslušné teologie.

Náboženské texty II – vyhotovování překladů

- Křesťanská protestantská reformace a katolická reakce na tuto reformaci postupně položila důraz na překlady.
- Používání originálu při neznalosti původních jazyků věřícími se důvodně považuje za nebezpečné, neboť hrozí bezobsažný rituál.
- Překlady se dělají opakovaně, neboť národní jazyky se vyvíjejí a starší překlady by nemusely být srozumitelné.
- Při překladech se zohledňují původní texty a klasické překlady, vliv mají nicméně také náboženské koncepty.
- Jednotlivé denominace se nemusejí shodnout na vhodnosti jednotlivých překladů, přestože se shodují na textu originálu.

Náboženské texty III – práce se svatými písmi

Některé fundamentalistické směry si neuvědomují nebezpečí používání konkrétních překladů bez zohlednění vývoje chápání jednotlivých konceptů.

Poučené náboženské směry si uvědomují původní znění a jeho překlady stejně jako posun ve vnímání různých teologických konceptů.

Je nicméně svoboda náboženství.

Každý si může vybírat zdroje svého náboženství sám a vykládat si je jak chce.

Tím se svaté texty odlišují od práva, které je nezbytné vykládat jednotně.

Klasická literatura I – Shakespeare

Pro kulturní obohacení se překládají do dalších jazyků významná slovesná kulturní díla: knihy, hry, písně.

Překlad by měl zachovávat původní sdělení, zároveň však musí být umělecký. Naplnění těchto požadavků není většinou možné v plném rozsahu.

Vedle sebe může existovat více vhodných překladů určitého uměleckého díla.

Umělecký překlad se proto zásadně odlišuje od odborného překladů včetně překladu právního.

Zaujal mě projekt kolegů z FF MU, kteří vytvářejí databanku českých překladů Shakespeara „Kapradí“.

Klasická literatura II – Švejk

- Dokonce též poměrně nová kniha nemusí být stoprocentně srozumitelná čtenářům.
- Osudy dobrého vojáka J. Švejka za světové války jako „kultovní literatura“.
- Vhodnost znalosti cizích jazyků, nejen němčiny, ale také polštiny, maďarštiny.
- Informace o celé řadě tehdejších vědeckých poznatků, politických událostí a v neposlední řadě o právním rámci.
- Během následujících desetiletí se mohlo vytratit porozumění jednotlivých slov a vět.
- Příklad „čestné dluhy“.
- Překlady Švejka do jiných jazyků jsou překlady pro čtenáře s jiným očekáváním.

Jednojazyčné Česko a jeho právo

- Ústava ČR neobsahuje zakotvení státního jazyka. Listina základních práv a svobod hovoří jenom o menšinových jazycích.
 - OSŘ ani TŘ nestanoví, že čeština je soudní jazyk. Pouze nový SŘ tak stanoví.
 - Relativně malá pozornost se postavení češtiny věnuje též ve školské legislativě.
- V České republice je čeština jediný státní (úřední) jazyk *de facto*, nicméně se zcela nezpochybnitelným postavením, možná proto není třeba zakotvení *de jure*.

Jedno- či dvoujazyčné Československo?

- Československo bylo od počátku v roce 1918 do konce 1992 dvoujazyčným státem.
- Politicky se jazyk označoval nejdříve jako československý, posléze jako dva samostatné.
- Po roce 1945 se právo soustavně zveřejňovalo ve dvou jazykových verzích.
- Dvoujazyčné zachycení práva si však skoro nikdo neuvědomoval.
- Je minimum dokladů rozporů mezi jazykovými verzemi a jejich řešení.
- Oba jazyky jsou totiž vzájemně srozumitelné.
- Jak se tato srozumitelnost projevuje při překládání práva a další dokumentace EU do češtiny a slovenštiny?

Dávná minulost: dominance jiných jazyků za Rakouska-Uherska

- V 19. století byla v rakouské části Rakouska-Uherska dominantní němčina.
- Říšské právo bylo oficiálně jednojazyčné, přestože se do značné míry překládalo též do dalších jazyků.
- Této skutečnosti si byli právníci vědomi při výkladu OÖZ (ABGB) ještě za první republiky, nezřídka zohledňovali německou jazykovou verzi.
- Česká právní terminologie je modelovaná podle rakousko-německé.
- Omezená znalost němčiny odstřihává po roce 1945 české právníky od dvou blízkých vyspělých právních řádů – německého a rakouského.

Členství ČR v EU: zásadní změna nebo jenom zvýraznění vstupu dalších jazyků?

- České právo bylo v posledních desetiletích postupně otevřené mezinárodnímu právu.
- Vícestranné a mnohostranné mezinárodní smlouvy jsou běžně rozhodné v jiných jazycích, český úřední překlad je významný jenom pro vnitrostátní použití, jakkoli též zde se zdůrazňuje přednost znění rozhodného.
- Právo EU jako nadnárodní právo se pouze ve srovnání s mezinárodním právem používá více jak přímo, tak zprostředkovaně.
- Jeho mnohojazyčný ráz je také patrnější.

Národní státy s jedním jazykem jako standard

- Stát = území + obyvatelstvo + státní moc
- Státní moc se může ustavit a přetrvat, jsou-li určité společenské síly pro spojení obyvatel.
- Jistě: mohou zde být ještě další podmínky: společné náboženství, resp. kultura.
- Takovou silou je však mnohdy jazyk.
- Proto běžné zaměňování přívlastků *státní*, resp. *národní*.
- Jiné státy jsou právě pro nepřítomnost pojítek omezeně funkční.

Autoritativní a demokratické státy a jejich jazykový režim ohledně jazykových menšin

- Autoritativní státy se snaží státnost vybudovat prosazováním státního jazyka proti užívaným jazykům.
- Řada států potlačovala užívání menšinových jazyků.
- Jazykové menšiny často vůči státům ale nebyly loajální.
- Soudobé liberální státy musejí nicméně jazykové menšiny přinejmenším snášet, roste tlak a zájem na jejich podpoře.
- V Evropě vytváření společného standardu: Charta menšinových jazyků Rady Evropy.
- Leckde v Evropě i ve světě je nicméně stále fenomén menšinových jazyků politickou zátěží.

Vícejazyčné státy a jejich právo

- Ve světě existuje jenom několik skutečně vícejazyčných států (2-4 jazyky).
- Tyto jazyky se používají společně (byť nikoli nutně stejně silně), mají přinejmenším formálně rovné postavení. Právo se zachycuje vícejazyčně.
- Pro některé tyto státy představuje vícejazyčnost trvalou politickou zátěž (Belgie, Kanada, Španělsko).
- Jazykovému režimu se proto věnuje značná právní a politická pozornost.
- Jenom některé vícejazyčné státy (Švýcarsko, Singapur, Lucembursko) mají dobrý a pevný ne-jazykový základ své státnosti.

Mnohojazyčné státy a jejich právo

- Ve světě je minimum mnohojazyčných států, ve kterých se používá řada jazyků při výkonu státní moci a ve veřejném prostoru.
- V těchto státech se obvykle 1-2 nejvýznamnější jazyky dostávají do postavení společných jazyků, ve kterých působí ústřední stát a které slouží mezinárodní (interetnické) komunikaci. Společné právo se vyjadřuje či uplatňuje zejména či výhradně v těchto jazycích.
- Jediným dobrým příkladem je Indie (hindština, angličtina a více než 20 dalších „národních“ jazyků).
- Dříve Sovětský svaz (ruština a 14 dalších svazových jazyků), jeho rozpad při demokratizaci je dokladem obtížnosti udržení takového státu.
- Do jaké míry je z hlediska jazykového EU srovnatelná?

Rozhodné (autentické) jazyky mezinárodních smluv

- Světové společenství států je nutně mnohojazyčné.
- Demokratizace bezděčně potlačila používání společných jazyků elit (v Evropě latina, později francouzština).
- Dvoustranné mezinárodní smlouvy se sjednávají v jazyce či jazycích obou stran.
- Vícestranné a mnohostranné smlouvy se sjednávají jenom ve vybraném či vybraných pro smluvní strany důležitých jazycích. Jenom v těchto jazycích jsou mezinárodní smlouvy rozhodné (autentické).
- Překlady do úředních jazyků států, jejichž státní jazyky nebyly vybrány, jsou rozhodné jen pro vnitrostátní úřední a soudní použití, upozorňuje se také na tuto skutečnost.

Úřední jazyky mezinárodních organizací

- Zakládající členské státy mezinárodních organizací s vyšším počtem členských států vybírají jako úřední jazyky těchto organizací pouze jazyky nejmocnějších členských států nebo jazyky sdílené řadou států.
- Takto lze vysvětlit jazykový režim např. OSN, WTO, RE, NATO, AU.
- Pro provoz těchto mezinárodních organizací a pro jejich styk se členskými státy takový jazykový režim stačí.
- Jazykový režim jednotlivých mezinárodních organizací odráží mezinárodní smlouvy sjednané na jejich půdě.

Komunikační jazyky elitních skupin dříve a nyní

- V minulosti v Evropě stejně jako v jiných částech světa se užívalo několik jazyků jako jazyků interetnické komunikace (lingua franca) elit (diplomatů, vědců, univerzitních učitelů) a profesionálů potřebujících se domluvit (pilotů, personálu lepších hotelů apod.).
- Příklady: řečtina, latina, arabština, malajština, francouzština, španělština, němčina, ruština, svahilština, angličtina.
- Angličtina se během 20. století stala prvním globálním jazykem interetnické komunikace elit a profesionálů. Dopad pro angličtinu?

Jazyky mezinárodních hospodářských styků

- Lidé používají jazyky, které znají.
- Pro obchodní kontakty se běžně používá jenom vybraný jazyk, často je jím jazyk interetnické komunikace, během posledních let všude ve světě ve stále větší míře angličtina.
- Takto se běžně sjednávají obchodní smlouvy a vytváří další potřebná dokumentace.
- Úřady a soudy (s výjimkou soudů rozhodčích a některých odborných úřadů) však v případě řízení trvají na překladech a tlumočení.

Jazykový režim EU - připomenutí

- EU má nyní 27 členských států a 23 úředních (v širokém slova smyslu) jazyků.
- Velká většina členských států tedy přinesla do EU vlastní jazyk.
- Též výjimky kladou důraz na vlastní terminologii („rakouský protokol“ v roce 1995)
- Každé předpokládané rozšíření přinese další nové jazyky: není představitelné vzdání se užívání národního jazyka.
- Některé státy (Španělsko) dokonce žádají zavedení dalších svých jazyků do provozu EU.

Rozlišení rozhodných jazyků primárního a sekundárního práva

- Rozhodné (autentické) jazyky zřizovacích smluv – jazyky, ve kterých byly sjednány, resp. za které byly prohlášeny po přistoupeních jejich překlady – nyní 23.
- Rozhodné (autentické) jazyky nařízení, směrnic, rozhodnutí a dalších aktů EU, resp. ES – nyní 23 s určitými výjimkami.
- Všechna jazyková znění jsou si formálně rovná, bez ohledu na stáří a význam. Faktický význam jednotlivých jazyků je samozřejmě různý.

Jazyky řízení před institucemi EU

- Zde mnohojazyčný režim není potřebný a byl by neúnosně nákladný.
- Řízení v případech jednotlivých států, jejich soudů (řízení o předběžné otázce) a jednotlivců se děje v příslušném jazyce.
- Rozhodující jednotlivci nebo tělesa tak nemusejí vždy znát jazyk, ve kterém vedou řízení s příslušným účastníkem a ve kterém nakonec vydávají rozhodnutí.
- Originální znění (hledisko překladatelské a tlumočnické) tak nemusí být alespoň jedním z autentických znění (hledisko právní).
- Toto je zvláštní situace s dosud nezváženými hrozbami.

Pracovní jazyky a jejich postavení

- Formálně jsou pracovní jazyky institucí všechny úřední jazyky EU, nyní tedy všech 23 jazyků.
- Fakticky jsou pracovními jazyky institucí EU angličtina, francouzština a němčina.
- Tyto jazyky se jako pracovní etablovaly spontánně, není a nebude žádné politické rozhodnutí.
- Jejich postavení není stejné. Angličtina začíná převažovat, francouzština si zachovává své výsadní postavení, němčina se poněkud vytrácí.
- Jsou to jazyky nejvýznamnějších evropských států, resp. jazyky běžně vyučované jako cizí jazyky ve školách.
- Význam pracovních jazyků pro studium práva EU.

Politická nezbytnost formálně rovné mnohojazyčnosti EU

- EU, resp. donedávna EU/ES má dlouhodobě ambici působit přímo vůči jednotlivcům.
- Právo EU má přímý účinek vůči jednotlivcům.
- Nedostatečná jazyková integrace – nízké znalosti jazyků ze strany obyvatelstva většiny evropských zemí - vylučují výběr 1-3 jazyků jako jazyků působení celku.
- Nedostatečně schopné a všeobecně neochotné přijmout takový výběr jsou také členské státy, zvláště ty, jejichž jazyky by byly opomenuty.

Ekonomická integrace a mnohojazyčnost EU

- Volný oběh zboží je vesměs neomezován jazykovou rozmanitostí v Evropě.
- Právo EU však s ohledem na jazykové poměry připouští požadavky členských států, ba dokonce požaduje označování v jednotlivých národních jazycích.
- Jazykově vázané zboží (noviny, časopisy, knihy, většina nahrávek) se omezuje na jazykově vymezené trhy.
- Jazyková rozmanitost představuje zásadní překážku migrace za prací a podnikání včetně doprovázejících rodinných příslušníků.
- Jazyková rozmanitost představuje překážku mezistátního poskytování leckterých služeb.

Administrativní a justiční integrace a mnohojazyčnost EU

- Jazyková rozmanitost a nedostatečná jazyková integrace Evropanů znesnadňuje a znemožňuje rozsáhlejší koncentraci správy, soudnictví působících vůči jednotlivcům.
- Obvykle je optimální, aby výkon práva EU zabezpečovaly právě kvůli jazykové rozmanitosti úřady a soudy členských států.
- Platí to dokonce tehdy, když by koncentrace přinesla zásadní úspory nebo zlepšení kvality činnosti příslušné správy.
- Nemožná je koncentrace ozbrojených sil členských států – zde chybí též politické vedení.

Politická integrace a mnohojazyčnost EU

- Nedostatečná jazyková integrace znemožňuje vytvoření unijního politického prostoru.
- Evropský parlament není skutečný parlament. Evropská komise není skutečná evropská vláda.
- Evropské politické strany jsou pouze volné asociace politických stran členských států.
- Evropské volby jsou neevropské, týkají se národních témat.
- Chybí celoevropská politická debata.
- Chybí nástroj komunikace.
- Evropští politici tedy nemají odpovídající legitimitu.

Nezměnitelnost jazykového režimu EU podle současného práva

- Zřizovací smlouvy stanoví požadavek jednomyslnosti pro jakoukoli změnu jazykového režimu EU.
- Přes veškeré posilování Evropského parlamentu si kompetenci ke změnám jazykového režimu vyhrazuje Rada jako orgán reprezentující členské státy.
- Je politicky a společensky nepředstavitelné, že by se členský stát vzdal užívání svého státního jazyka a znevýhodnil by tak vlastní občany.

Troskotání projektu unijního patentu jako příklad

- Považuje se za užitečné, aby se zavedl jednotný patent vedle patentů ve členských státech.
- Světové a evropské mechanismy pro usnadnění mezinárodního patentování vynálezů.
- Podpořilo by to údajně evropskou vědu a tak hospodářský rozvoj.
- Členské státy se nicméně opakovaně nedokáží dohodnout na výběru jazyků, ve kterých se bude zveřejňovat patentová dokumentace, resp. tzv. patentové nároky.
- Překládání je poměrně náročné, desítky stran.
- Státy s opomenutými jazyky záměr opakovaně odmítají připustit, přičemž si nenechaly vzít právo veta.

Odbočka pro zamyšlení: umělé a klasické jazyky a EU

- Mnohojazyčnost je pro EU natolik vyčerpávající, že nikdy nikdo neprosazoval některý umělý jazyk vytvořený idealisty pro interetnickou komunikaci, např. esperanto.
- Pro radost lze vyzdvihnout zábavný projekt europanto, smíšený eurokratický slang.
- Tam, kde je potřeba slovní vyjádření, avšak není možné použití více jazyků, se používá latina: curia, consilium.

Čísla, kódy, symboly předpokládané právem EU

- Administrativní a justiční spolupráce úřadů a soudů členských států zahrnující koordinaci institucemi EU se běžně opírá o výměnu informací s menším užitím přirozených jazyků.
- Běžně se vytvářejí průkazy, formuláře a dokumenty se standardizovaným obsahem, užívají se čísla, kódy, ba grafika.
- Takto se potlačuje užívání jednotlivých jazyků a z něj vyplývající potřeba překladů.

Eurobankovka jako dokonalá výpověď o EU

- Eurobankovky neobsahují žádné typické texty, pouze označení jednotné měny a zkratky Evropské centrální banky. Proč?
- Eurobankovky nezdobí žádné osobnosti ani konkrétní místa. Proč?
- Název jednotné měny?

Skepse ohledně překladu včetně právního

- Žádný překlad není ideální.
- Příčinou je – překladatelům bezpochyby dobře známá – neúplná ekvivalence.
- Slovníkové ekvivalenty nemají stejný, ale jenom podobný význam.
- Proto také překládání odolává automatizaci
- Přitom computer assisted translation překlad usnadňuje.
- Výskyt chyb nebo méně vhodných řešení lze angažováním vhodných překladatelů a poradců a odpovídajícími kontrolami výrazně zmenšit, ale nikoli zcela vyloučit.

Teorie mezinárodního práva

- Vídeňská úmluva o smluvním právu. Čl. 33
- Zdůraznění výsadního postavení rozhodných verzí vůči překladům.
- Rozhodné jazykové verze mají rovné postavení, ledaže smlouva sama stanoví
- Ekvivalenty se mají vykládat stejně.
- Nemají se tedy hledat umělé rozdíly mezi rozhodnými jazykovými verzemi.
- V případě neodstranitelného rozporu se má sledovat smysl a účel právní úpravy.

Praxe mezinárodního práva

- Mnohostranné mezinárodní smlouvy mají zpravidla 5-6 rozhodných jazyků: angličtina, francouzština, španělština, ruština, čínština a arabština (nikoli němčina).
- Západní odborníci na mezinárodní právo poukazují na minimální zohledňování tří posledních jazykových verzí.
- Znalost těchto jazyků je totiž ve světovém diplomatickém prostředí poměrně omezená.

Srovnávání jazykových verzí vícejazyčného vnitrostátního práva

- Ve vícejazyčných státech se právo vytváří souběžně ve více jazycích.
- Vnitrostátní právo se používá soustavně a často.
- Vysoce postavení činitelé ve všech složkách veřejné moci běžně znají používané jazyky.
- Používané termíny se všeobecně považují za přesné ekvivalenty, byť ve stejných jazycích mimo vícejazyčné státy mohou mít jiný význam.
- Je málo dokladů nesouladu mezi jazykovými verzemi vícejazyčně zachyceného práva a jejich řešení soudy.

Představy Soudního dvora ohledně srovnání jazykových verzí práva EU

- Soudní dvůr opakovaně připomíná mnohojazyčné vyjádření práva EU, resp. ES. Má se přihlížet k jazykovým verzím.
- Nejznámější rozsudek: 283/81 CILFIT, který se jinak věnuje pokládání předběžných otázek.
- Přitom se má brát v potaz, že právo EU, resp. ES je svébytný nadnárodní právní řád, který je odlišný od právních řádů členských států stejně jako práva mezinárodního.
- Soudní dvůr nikterak nezdůrazňuje zásadu souladného výkladu ekvivalentů použitých v jednotlivých verzích, patrně se bere za samozřejmou.

Stálost představ ve světle růstu počtu jazyků EU

- Soudní dvůr zdůrazňuje potřebnost srovnávání jazykových verzí opakovaně.
- Počet jazykových verzí narostl od 70. let ze 4 na 23.
- Soudní dvůr přestal zdůrazňovat, že se musejí srovnávat „všechny“ jazykové verze.
- Nemůže ovšem pochopitelně připustit, že stačí srovnávat jenom některé jazykové verze, naopak takové návrhy příležitostně zavrhuje – rozsudek C-295/96 EMU Tabac SARL.
- Na nemožnost srovnávání všech jazykových verzí nicméně poukázal generální advokát k věci C-461/03 Gaston Schul.

Význam dalších výkladových metod pro výklad práva EU

- Zohledňování jednotlivých jazykových verzí více- či mnohojazyčně zachyceného práva napomáhá kvalitnímu slovnímu (gramatickému) výkladu práva EU.
- Soudní dvůr od počátku existence ES kladl mnohokrát důraz na další výkladové metody, zejména metodu smyslovou (účelovou, teleologickou).
- Smysl dovozoval nezřídka odvážně.
- Soudní dvůr je typický aktivistický soud.
- Jeho judikatura je předmětem četné kritiky.
- Případné rozdíly mezi jazykovými verzemi tak nemusejí být pro Soudní dvůr rozhodující.

Srovnávání jazykových verzí samotným Soudním dvorem

- Soudní dvůr vydal desítky rozsudků, v jejichž odůvodnění lze nalézt srovnávání některých nebo řady jazykových verzí zřizovacích smluv, nařízení, směrnic, rozhodnutí a dalších aktů ES/EU.
- Příklady srovnávání: rozsudek 29/69 Stauder, rozsudek 816/79 Mecke.
- Jen výjimečně srovnával před rokem 2004 všechny jazykové verze: C-375/97 GMC v. Yplon.
- Po roce 2004 jsem nedohledal jediný doklad srovnávání všech jazykových verzí, jenom výjimečně Soudní dvůr srovnává – nejedná-li se o věc nového členského státu – nové jazykové verze.

Srovnávání soudy, popř. úřady členských států

- Ve veřejně dostupných databankách (JuriFast Asociace státních rad a nejvyšších správních soudů) je málo dokladů srovnání jazykových verzí práva EU.
- V české judikatuře vysokých soudů lze toto srovnání nicméně dohledat.
- Jenom výjimečně se však jedná o užitečné srovnání, naznačující a řešící napětí mezi jazykovými verzemi.
- Obvykle se zmíní učiněné srovnání, jakkoli z něj nic nevyplývá. Takové srovnání nemá žádný smysl, mohlo by se provádět vlastně kdykoli.

Překládání práva EU jako neúplně zvládnutý domácí úkol

- Překládání práva EU do jazyků kandidátských států nebylo jednoznačně upraveno v dohodě o přidružení ani během vyjednávání v mezinárodní smlouvě.
- Kandidátské státy přijaly jako svůj „domácí úkol“, že právo EU přeloží do vlastních jazyků (ukázání vůle a schopnosti zájemce o členství, snadné získání překladatelů, pomoc přizpůsobení vnitrostátního práva)
- ČR podobně jako další kandidátské státy nezvládly překládání včas v odpovídající jakosti, EU se rozhodla pro dodatečnou revizi překladů, což se nestihlo včas. Zveřejnily se tehdy dostupné verze.
- Co bylo příčinou? Patrně přehnaný outsourcing soukromým překladatelským agenturám a zpožděné sladování terminologie státem.

Námítky opožděné publikace práva EU v nových jazycích

- Námitek proti opožděnému zveřejnění práva EU v jazycích nových členských států nebylo po roce 2004 mnoho.
- Většinou se námítky týkaly nezveřejnění nařízení o celní politice EU.
- Podstatná část práva EU totiž nezakládá jednotlivcům povinnosti, neuplatňuje se přímo, popř. se uplatňuje jenom výjimečně.
- Orgány nových členských států stejně jako orgány EU se spoléhaly na dostupné pracovní překlady a dočasné překlady.

Kauza C-161/06 Skoma-Lux z osobní zkušenosti

Jak vznikla kauza? Kdo ji ve skutečnosti inicioval?

Jak postupoval příslušný soud a jaké nápomoci se mu dostalo?

Existovala nějaká prejudikatura nebo doklady srovnatelných problémů v jiných členských státech?

Na co se ptát?

Jak se před Soudním dvorem vyjádřily dotčené a nedotčené státy a Evropská komise?

Jak rozhodl Soudní dvůr, co zmínil a co zamlčel v odůvodnění?

Zjišťování informací o právu obecně a právu

EU zvlášť – formální a faktické zdroje

- Proč bylo poměrně málo námitek opožděného zveřejnění práva EU v nových úředních jazycích včetně češtiny?
- Formální zdroje se rozešly s faktickými zdroji právních informací. Lidé právo hledají jinde než ve Sbírce zákonů a Úředním věstníku EU.
- Používají se nejrozmanitější elektronické databanky.
- Informace o relevantní právní úpravě pro adresáty práva se běžně zprostředkovávají v odborném tisku a dalších informačních kanálech.
- V případě práva EU lze počítat a je vlastně nutné vyhledávání zdrojů v jiných jazycích.
- Pro porozumění je často potřeba odborná literatura.

Jak přijít na překladovou neobratnost nebo chybu?

- Všechny dále uvedené příklady jsou příklady, na které jsem přišel ve své vlastní praxi nebo jsem byl upozorněn jiným na jeho praxi.
- Důsledky překladové neobratnosti nebo chyby je třeba pocítit při řešení konkrétní právní kauzy.
- Moc nevěřím na to, že by se většinou daly vyhledat prostou četbou jednotlivých jazykových verzí práva EU.

Jiné chápání slov úzkým kroužkem a širší veřejností – příklad příslušnosti, pravomoci působnosti a kompetence

- Příslušnost a pravomoc (a působnost): termíny mají v české právní teorii a v některých odvětvích jednoznačný význam .
- Příslušnost: místní nebo osobní
- Pravomoc: oprávnění jednat určitým způsobem, vydávat soudní rozsudky či správní rozhodnutí na určité instanci.
- Působnost: věcná, na určitém úseku.
- Navíc mnozí čeští právníci rozlišení dostatečně nezapamatovali, nelze vyloučit, že již při výuce práva je pedagogy vyvolán zmatek.
- Širší veřejnost, politici, novináři vůbec nerozlišují.
- Jiné jazyky toto rozlišují méně: jurisdiction nebo compétence.
- Nelze se potom při nedokonalém překladu divit, že terminologie nařízení 44/2001 se odlišuje od dosavadní terminologie mezinárodního práva soukromého (zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním).

Hledání vhodné formulace – svoboda usazování pro podnikání

Znalci na překlad poukazují na nemožnost dokonalého překladu s ohledem na nestejný význam slov.

- Právo / svoboda usazování nebo podnikání?
- Co znamená E establishment, D e Niederlassung, F établissement? Je to usazení nebo podnikání?
- Jedna ze základních hospodářských svobod EU (čl. 49 SFEU). Občané členských států a obchodní společnosti a družstva založené podle práva členských států a se sídlem v nich se mohou usadit za účelem podnikání.
- Dobrý překlad z hlediska srozumitelnosti by tedy byl právo/svoboda usazování za účelem podnikání.

Nalezení méně vhodné formulace – zakázané poplatky nebo dávky

- Čl. 30 SFEU: ... poplatky s rovnocenným účinkem jsou mezi členskými státy zakázány ...
- Co jsou to poplatky podle české právní terminologie? Soudní, správní a místní poplatky, které přispívají na financování veřejné činnosti prospívající poplatníkovi.
- Zde se však může jednat o nejrozmanitější odvody a platby, ze kterých plátce nic nemá.
- Nebyly by vhodnější slova? Např. dávky? Používá to teorie finančního práva.
- Slovo „dávky“ se objevovalo v akademických překladech SES jako předchůdce SFEU. Nicméně slovo „poplatky“ už bylo ve srovnatelné klausuli dohody o přidružení.

Příklad zjevné chyby a její překonávání

- Nařízení 44/2001 o příslušnosti soudů ve věcech civilních a komerčních a uznávání jejich rozsudků
- Určení příslušnosti soudu ke sporu o výživné (čl. 5):
- Česká verze: *ve věcech týkajících se výživného u soudu místa, kde má oprávněná osoba k výživě bydliště nebo místo obvyklého pobytu,*
- Slovenská verze: *vo veciach výživného na súdoch podľa bydliska alebo obvyklého pobytu výživou povinnej osoby*

Jak překonat chybu slovenské verze – nejen pohled do dalších verzí, ale též zohlednění generality a speciality

Skutečnost: opakované odmítání žalob slovenskými a českými soudy a prodlužování sporů ve velmi citlivé věci.

Náprava oficiální opravou textu (corrigendum).

Příklad svedení přílišným důrazem na jednu jazykovou verzi

- Nařízení č. 852/2002 o hygieně potravin.
- (Příloha II, bod 9): *Vyžaduje-li to hygiena, musí být zajištěna vhodná příslušenství pro převlékání pracovníků.*
- Co to znamená? Stačí šatník, věšák, botník, nebo je potřeba zvláštní místnost – tedy šatna?
- Pravděpodobně překlad anglického *changing facility*, naopak opomenutí německého *Umkleiderraum* anebo francouzského *vestiaire*.
- Jaké to má důsledky pro provozovatele potravinářských maloobchodů? Poměrně zásadní.
- Samozřejmě je otázka, zda je to opravdu potřebné.

Příklad úplného překroucení významu cizího slova

- Dvoustranná česko-německá smlouva o sociálním zabezpečení. Příslušná ustanovení přebírá právo EU.
- Ze zásady rovnosti se vyjímají tzv. *Fremdrenten*. Jsou to opravdu *důchody cizinců*? Nikoli, jedná se o důchody za zahraniční rozhodné doby naopak právě pouze v případě německých občanů – přesídlenců.
- Zcela nesprávný překlad zatemňuje povahu výjimek a přispívá k zásadnímu nepochopení řešení zvláštních důchodových situací včetně mediálně známých kauz tzv. československých důchodců (C-399/09 Landtová, nyní před Soudním dvorem)

Nemožnost dobrého překladu jedním slovem a vyhýbání se souslovím

- Rozsudek Optigen C-354,355,484/03.
- Tzv. kolotočové podvody při výběru daně z přidané hodnoty při obchodu mezi členskými státy.
- Popis transakcí v odůvodnění rozsudku.
- Je opravdu „defaulting trader“ v autentickém anglickém znění totéž co „chybějící subjekt“?
- Německé znění opisuje celou vedlejší větou „bei der es sich um den Händler handelt, der seinen Verpflichtungen nicht nachkommt“.
- Výsledkem je velmi obtížné porozumění fenoménu, na který reagují členské státy a jejich reakci do mezí stanovených právem EU koriguje Soudní dvůr.

Neuvědomění si souvislostí díky nedokonalé formulaci české verze přístupové smlouvy a zanedbaná legislativní reakce

Vymezení rozsahu uplatnění dosavadního celního práva nových členských států na případy týkajících se dovozů před vstupem.

Akt o podmínkách přistoupení, příloha IV, č. 5 bod 14. – nepřiliš šťastná formulace jednotlivých jazykových verzí.

Český zákonodárce, který přijal „euronovelu“ celního zákona, omezil použití dosavadního práva na běžící celní řízení.

Žádost o vrácení cla kvůli reklamačnímu vrácení zboží se projednává v novém řízení.

Závěr o vhodném překládání při přípravě vstupu a nyní

- Vydařený překlad právních předpisů si žádá trojí odbornost:
 - - lingvistickou
 - - právníckou
 - - expertní
- Lze toto očekávat od jednotlivce? Podle mého názoru v řadě případů nikoli.
- V případě práva EU je na místě několik lingvistů s ohledem na mnohojazyčnost výchozích textů.
- Do jaké míry mohou právní a expertní odbornost lingvistům nahradit databankami?

Vydařený právní překlad

- Každé slovo může být v právu rozhodující. Potřebná je proto pečlivost.
- Informace by měly být srozumitelné na pozadí terminologie Proto je na místě soustavné úsilí o zachování jednotnosti terminologie.
- Naopak, nejde o krásu překladu a dojem, který překlad vyvolává na čtenáře.
- Práce překladatele práva je nevděčná: překladatelsky drobné pochybení svede vyvolat špatný dojem.
- Proto si překladatelé práva EU zaslouží ocenění a chválu!!! Většina překladů je správných a dobrých!!!